

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

DOI Number: 10.58659/estad.1444501

Cilt: 7 Sayı: 1 Mart 2024

ss. 169-192

Makalenin Geliş

Tarihi

28/02/2024

Makalenin

Kabul Tarihi

19/03/2024

Yayın Tarihi

30/03/2024

YAHYÂ B. ABDULLÂH'IN KASİDE-İ BÜRDE ŞERHİ: TERCÜMETÜ'L-ESRÂR FÎ MEDHİ SEYYİDİ'L-EBRÂR¹

Hakan SÖNMEZ²

ÖZET

İslam toplumlarının edebiyatlarında Hz. Peygamber etrafında şekillenen çeşitli edebî türler ortaya çıkmıştır. Bu türler içinde şairlerin en fazla rağbet gösterdiği türlerden biri na'ttır. Bu türün de en meşhur örneklerinden biri *Kasîde-i Bürde*'dir. Edebiyat tarihinde Ka'b b. Zühayr ve Bûsîrî'ye ait olan iki farklı *Kasîde-i Bürde* manzumesi vardır. Bunlardan ilki Ka'b b. Zühayr'ın doğrudan Hz. Peygamber'e okuduğu *Bânet Su'ad* adıyla da bilinen manzume, diğeri ise Bûsîrî'nin yakalandığı felçten kurtulmasına vesile olan ve *el-Kevâkibü'd-Dürriye fî Medhi Hayri'l-Berriye* olarak adlandırılan manzumedir. Her iki kaside de hırka hadisesinden dolayı *Kasîde-i Bürde* adıyla meşhur olmuştur. Bu manzumeler üzerine diğeri İslam toplumlarının edebiyatlarında olduğu gibi Türk edebiyatında da çeşitli tercüme, tahmis ve şerh çalışmaları yapılmıştır. Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'sini Le'âlî, Sa'dullâh Halvetî, Bosnevî, Mekki gibi birçok şârih şerh etmişlerdir. Bu çalışmanın konusu Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'sine yapılan şerhlerden biri olan Yahyâ b. Abdullâh'ın *Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr* isimli şerhidir. 17. yüzyıl, I. Ahmed döneminde yazılan şerhin elimizde üç nüshası mevcuttur. Bunlardan birincisi Süleymaniye Yazma Eser

¹ Bu makale, Doç. Dr. Serkan Türkoğlu danışmanlığında tarafımızca hazırlanmakta olan "Yahyâ bin Abdullâh'ın Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr'ı (Şerh-i Kasîde-i Bürde) (İnceleme-Tenkitli Metin)" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

² Öğretim Görevlisi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, hakan.sonmez@gop.edu.tr ORCID ID: 0009-0008-1248-2605

Kütüphanesi Yazma Bağışlar 5515'te, ikincisi Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Çelebi Abdullah 308'de, üçüncüsü ise Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi 15 Hk 1107'de kayıtlıdır. Çalışmada şârihin şerh metodu, eserin nüsha tavsifi, yazılış yılı ve yazılış sebebi ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca metinden hareketle şârihin hayatı ve eserleri hakkında bilgiler de verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bûsîrî, Kasîde-i Bürde, Yahyâ b. Abdullâh, şerh, edebiyat.

YAHYÂ BIN ABDULLÂH'S COMMENTARY ON QASIDA al-BURDAH: TERCUMATU'L-ESRÂR FÎ MEDHI SEYYIDI'L-EBRÂR

ABSTRACT

In the literatures of Islamic societies, various literary genres shaped around the Prophet emerged. One of the most frequently written genres by poets is "na't" which means praise of the Prophet. *Qasîda al-Burdah* is the most beautiful and famous example of this genre. In literature history, there are two different *Qasîda al-Burdah* verses belonging to Ka'b b. Züheyr and Bûsîrî. Two famous Arabic verses are *Bânet Su'âd*, recited directly to the Prophet by Ka'b b. Zuhayr, and *al-Kawâqibü'd-Durriyyah fî Medhi Hayri'l-Barriyyah*, which aided Bûsîrî's recovery from paralysis. These odes are collectively known as *Qasîda al-Burdah* due to the incident of the cardigan. Turkish literature contains numerous translations, tahmis (complete to five verses) and commentaries on these verses, as is common in Islamic societies. Several commentators, for instance Ankaravî, Le'âlî, Sa'dullâh Halvetî, Bosnevî and Mekkî have provided commentary on Bûsîrî's *Qasîda al-Burdah*. This study focuses on Yahyâ b. Abdullâh's commentary titled *Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Sayyidi'l-Ebrâr*, which is one of the commentaries on Bûsîrî's *Qasîda al-Burdah*. Written during the reign of Ahmed I in the 17th century, three copies of the commentary are available at Süleymaniye Manuscript Library Manuscript Donations 5515, Süleymaniye Manuscript Library Çelebi Abdullah 308, and Konya Regional Manuscript Library, Burdur Provincial Public Library 15 Hk 1107. Based on the data obtained from the study, important information about Yahyâ b. Abdullâh's life and works has been obtained. Additionally, the commentator's commentary method, copy description, year of writing, and reason for writing were evaluated.

Keywords: Bûsîrî, *Qasîda al-Burdah*, Yahyâ b. Abdullâh, commentary, literature.

GİRİŞ

İslam coğrafyasında gelişen edebiyatların temel kaynaklarından biri din ve tasavvuttur. Özellikle Hz. Peygamber'e duyulan derin sevgi, çağlar boyunca ediplerin eserlerinde kendini göstermiş ve bu çerçevede birçok edebî tür

meydana gelmiştir. Hz. Peygamber'in doğumu, hicreti, miracı gibi olayların yanı sıra O'nun yaşam tarzı ve ahlâkı da bu edebî türlerin muhtevasını oluşturmuştur. Edebiyat tarihi boyunca, peygamberin şefaatine mazhar olmak ve O'na duyulan sevgiyi göstermek maksadıyla çeşitli eserler ortaya konmuştur. Böylece Hz. Peygamber etrafında şekillenen edebî türler meydana gelmiştir. Bu türlerden başlıcaları şunlardır: Na't, siyer, mevlid, mucizât-ı Nebî, esmâ-i Nebî, evsâf-ı Nebî, şemâil, hilye, mi'râciye/mi'râcnâme, gazâvât-ı Nebî, hicretnâme, kırk hadis vs.³ Bunun yanında belli bir nazım türü veya şekli içerisinde tematik olarak da peygamber sevgisi sıkça işlenmiştir.

Şiir ve peygamber denilince akla ilk gelen edebî türlerden biri na'ttır. Bir edebî tür olarak na't, Hz. Peygamber'i öven şiirlere denir. Bu adlandırma, daha çok Fars ve Türk edebiyatında geçerlidir. Arap edebiyatında genellikle "methiye" olarak bilinmektedir (Çiçekler, 2006: 435). Bu bağlamda Hz. Peygamber'i metheden ilk şiir Resulullah'ın doğumundan yedi asır önce Es'ad Ebû Kerîb el-Himyerî'ye (ö. ?) aittir.⁴ Daha sonra Hz. Peygamber'in çağdaşı olan ünlü şairler, Müslüman olduktan sonra Allah Resulü hakkında çeşitli methiyeler söylemişlerdir. Bu methiyelerden en eskisi el-A'sâ'ya (ö. 629?) aittir (Yeniterzi, 1993: 4-5). Bunu Hassân b. Sâbit (ö. 680?), Ka'b b. Mâlik (ö.670), Abdullah b. Revâha (ö. 629) ve Âmir b. el-Ekva (ö. 628) gibi Arap edebiyatının meşhur şairleri takip etmiştir.

İslamiyet'in yayılması ile birlikte peygamber sevgisi diğer milletlerin edebiyatlarına da sirayet etmiş ve bu doğrultuda sayısız şiir meydana gelmiştir. Nitekim Fars edebiyatının en önemli eserlerinden olan Firdevsî'nin (ö. 1020?) *Şehnâme*'sinde tevhid bölümünden sonra na't bölümü yer almaktadır. Senâi (ö. 1131?), Ferîdüddin Attâr (ö. 1221), Nizâmî (ö. 1214?), Hâkânî (ö. 1199), Sa'dî (ö. 1292) vd. gibi İran edebiyatının önde gelen şairlerinin eserlerinde Hz. Peygamber'i metheden pek çok şiir yer alır. Bu bağlamda Cemâleddin-i İsfahânî'nin (ö. 1192) Hz. Peygamber'i methettiği terkihibenti bu türde Fars edebiyatının şaheseri sayılır (Çiçekler, 2006: 435).

³ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: Murat Ak (2019), *Şair ve Peygamber Na't Geleneğinde Hz. Peygamber İmgesi*, İstanbul: Ketebe Yayınları.

⁴ Es'ad Ebû Kerîb el-Himyerî, çevresindeki âlimlerden Hz. Peygamber'in geleceğini öğrenir ve bu şiiri söyler. Şiir, şairin mümin olduğuna bir delil olarak gösterilmiş ve Hz. Peygamber onu "ehl-i tevhid" olarak görmüştür. Şiirin tercümesi şu şekildedir: "Şüphesiz, yaratıkları yoktan var eden Allah tarafından bir resûl, bir elçi olan Ahmed'e şehâdet ederim. Ömrüm O'nun ömrüyle yetişse, O'na vezir (yardımcı) olur, aynı zamanda amcaoğlu olurum. Düşmanlarına karşı kılıçla savaşır; sinesinden bütün elem ve kederi siler, ferahlatırdım." (Yeniterzi, 1993:4).

Türklerin İslam'ı kabulü ile Hz. Peygamber methiyeleri Türk edebiyatında da görülmeye başlamıştır. İslamî dönem Türk edebiyatının ilk eseri olarak kabul edilen Yûsuf Has Hâcib'in (ö. XI. yüzyıl) *Kutadgu Bilig*'inde na't bölümü on beş beyitten oluşmaktadır. Bunu daha sonra Edib Ahmed Yükneki'nin (ö. XIII. yüzyıl) *Atabetü'l-Hakâyık*'ı ve Ahmed Yesevi'nin (ö. 1166) *Divân-ı Hikmet*'i takip eder (Yeniterzi, 1993: 15). Gerek Çağatay gerek Anadolu sahası Türk edebiyatının “şiir vadisinde kalem oynatan hemen her Müslüman şairin durduğu, durmayı bir vazife bildiği veya durmamaktan hayâ ettiği duraklardan birisi na't” olmuştur (Ay, 2022: 91). Öyle ki klasik divan tertibinde mukaddime bölümünden sonra yer alan tevhidlerde bile na't muhtevasında beyitlere yer verilmiştir. Özellikle XV. yüzyıl şairlerinden Şeyhî'nin (ö. 1428) tevhidlerinde Hz. Peygamber'in methi daha açık görülür (Yeniterzi, 1993: 16-48). “Şeyhî'den sonraki divan şairleri, na't yazmayı bir âdet hâline getirmişler ve divan tertib ederken yazdıkları na'tları divanlardaki yerine koymayı da ihmal etmemişlerdir” (Şener, 1986: 156). XVIII. yüzyıl şairlerinden Nazîm (ö. 1726), na'tlarıyla ünlü bir şairdir. Hz. Peygamber'e karşı coşkunu hislerle kaleme aldığı na'tları, divanının büyük bir bölümünü oluşturur (Uzun ve Özcan, 2006: 452-453). Ayrıca Salâhî'nin (ö. 1782) *Divân-ı Nuût*'u⁵ gibi tamamıyla na'tlardan oluşan divanlar da mevcuttur.

1. Peygamber Sevgisinin Şiir Hâli: Kasîde-i Bürde(ler)

İslamî edebiyat çerçevesinde Hz. Peygamber hakkındaki methiyelerden en meşhuru şüphesiz Ka'b b. Züheyr'in (ö. 645?)⁶ *Bânet Su'âd* veya *Kasîdetü'l-Bürde* olarak bilinen manzumesidir. *Kasîdetü'l-Bürde* olarak meşhur olmasının sebebi “hırka” hadisesidir. Hırka hadisesi ile ilgili rivayet şöyledir: Mekke'nin fethinden sonra şehri terk eden müşriklerden olan Ka'b, kardeşi Büceyr ile koyunları otlatırken Büceyr, babalarının vasiyetini hatırlayarak Medine'ye gidip Hz. Peygamber'i görüp geleceğini söyler. Ancak orada Müslüman olup geri gelmez. Bunun üzerine kardeşine çok kızan Ka'b, Hz. Peygamber'i hicveden bir mektup yazar. Büceyr bu mektubu Hz. Peygamber'in huzurunda okur. Mektubu dinleyen Resulullah, Ka'b'ın öldürülmesi emrini verir. Bunun üzerine Büceyr, kardeşi Ka'b'a bir mektup göndererek Müslüman olduğu takdirde affedileceğini bildirir. Mektubu alan Ka'b kılık değiştirerek Hz. Peygamber'in huzuruna gelir ve pişman olduğunu belirterek affedilip

⁵ Bilge İlhan Toker, “Divân-ı Nuût-ı Salâhî”, Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-i-nuut-i-salahi-tees-1957>. [Erişim Tarihi:02.01. 2024].

⁶ Ka'b b. Züheyr'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi için bk.: Ahmet Savran, “Kâ'b B. Züheyr”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kab-b-zuheyr> [Erişim Tarihi: 06.01.2024].

edilmeyeceğini sorar. Allah Resul'ünün kendisini affedeceğini söylemesi üzerine kendini tanıtır ve bu kasideyi orada okur. Hz. Peygamber kasideyi çok beğenir ve sırtındaki hırkayı çıkarıp Ka'b b. Züheyr'e hediye eder (Güleç, 2018: 90-92).

Cahiliye döneminin geleneksel kaside tarzı ile yazılmış olan manzumeye şair, nesib bölümü (1-14. beyitler) ile başlar. Bu bölümde Su'ad'ın ayrılığı işlenmiştir. Daha sonra tasvir bölümünde (15-35. beyitler) geleneğe bağlı olarak memduha ulaşmak üzere binilen deve tasvir edilmiştir. Son bölüm ise kasidenin medih bölümüdür (43-53. beyitler). Bu bölüm Ka'b b. Züheyr'in Hz. Peygamber'e bir özür beyanı ile başlar, Hz. Peygamber ve muhacirlere övgü ile devam eder (Demirayak, 2001: 566-567).

Ka'b b. Züheyr'in *Kasidetü'l-Bürde*'sinden başka, edebiyat tarihinde aynı adla bilinen diğer bir kaside Mısırlı şair Muhammed b. Sa'îd Bûsîrî (ö. 1297?)⁷ tarafından yazılmıştır. Bûsîrî, esasen kasidesine *el-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Beriyye* adını vermiştir. Ancak şiirin kafiyesinin mim (م) harfi olması sebebiyle *Kasîde-i Mimiyye*; şairin hastalıktan kurtulmasına vesile olması sebebiyle, "bür'e"nin "iyileşmek, şifa bulmak" anlamından hareketle de *Kasidetü'l-Bür'e/Kasidetü'l-Bür'iyye* olarak da bilinmektedir (Ayçiçeği, 2020: 14). Bunların dışında kasideye *Bürdiyye*, *Büreyde*, *Bürîde*, *Kasidetü's-Şedâid*, *Bür'ü's-Sekam*, *Kasîde-i Zîselem*, *Kurtuluş Kasidesi ve Şifa Kasidesi* (Şahin, 1997: 42-43) gibi adlar da verilmişse de daha çok *Kasîde-i Bürde* olarak şöhret bulmuştur. Aruzun basit bahrinin *müstef'ilün fâ'ilün müstef'ilün fâ'ilün* kalıbıyla yazılan *Kasîde-i Bürde* eski nüshalarda 160 beyit iken sonraki nüshalarda 173 beyte kadar ulaşmaktadır (Ayçiçeği, 2020:14). Klasik Arap kasidesi tarzına uygun olarak yazılan kaside, toplamda on bölümden oluşur. Şiir, sevgiliye özlem temasının işlendiği nesib bölümüyle başlar (1-12. beyitler). Daha sonra nefisten şikayet (13-28. beyitler), Hz. Peygamber'e övgü (29-58. beyitler), O'nun doğumu (59-71. beyitler), mucizeleri (72-87. beyitler), Kur'an-ı Kerim'in fazileti (88-104. beyitler), mi'rac mucizesi (105-117. beyitler), cihadın önemi (118-139. beyitler), nedâmet (140-151. beyitler) ile ümit, dua ve niyaz (152-160. beyitler) bölümüyle sona erer (Kaya, 2001: 568).

Kaynaklar her ne kadar kasidenin Bûsîrî'nin felç hastalığından kurtulmasına vesile olduğunu söylese de şairin hiçbir eserinde kendisinin felç olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bûsîrî'den altmış yıl sonra vefat eden biyografi

⁷ Muhammed b. Sa'îd Bûsîrî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi için bk.: Mahmut Kaya, "Bûsîrî, Muhammed b. Sa'îd", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/busiri-muhammed-b-said> [23.01.2024].

yazarı İbn Şâkir el-Kütübî (ö.1363) bu hadiseden ilk bahseden kişidir. Ondan sonra gelen biyografi yazarları bu bilgiyi referans almışlardır. Rivayete göre İmâm Bûsîrî felce yakalandığında bir akşam uyumadan önce şifa dileğiyle Allah'a dua eder. Aynı gece rüyasında Hz. Peygamber'i görür. Resulullah'ın, Bûsîrî'den kendisi için yazdığı kasideyi okumasını istemesi üzerine "Yâ Resulullah! Ben senin için çok kaside yazdım, hangisini istersin?" diye cevap verir. Hz. Peygamber, kasidenin ilk beytini söyler. Bunun üzerine Bûsîrî kasidesini okumaya başlar. Kaside bitince Resulullah sırtından hırkasını çıkarıp Bûsîrî'ye verir ve eliyle vücudunun felçli kısımlarını sıvazlar. Bûsîrî uykudan uyanınca hastalığından kurtulur. Bu hadiseden sonra kaside, *Kasîde-i Bürde* olarak İslam coğrafyasında büyük bir üne kavuşur (Kaya, 2001:568).

Kaside, bu yazılış hikâyesi sayesinde hasta ve sıkıntısı olanlar için bir şifa kapısı hüviyeti kazanmıştır. Ayrıca edebiyat, katı', hat, çini ve musiki gibi sanat dallarında da kasideye büyük bir ilgi gösterilmiştir. Ayrıca dinî toplantılarda, mübarek gün ve gecelerde, sünnet, düğün, bayram ve cenaze merasimlerinde okunagelmıştır (Kaya, 2001: 568). Öyle ki toplumda *Kasîde-i Bürde*'yi okuma âdâbı dahi gelişmiştir. Buna göre ilk olarak *Kasîde-i Bürde*'yi okumak için icâzet almak gerekir, icâzetin yolu ise kasideyi ezberlemekten geçmektedir (Şahin, 1997: 54-55). Abdestli olmak, kibleye dönmek, lafızlarına ve i'rabına dikkat etmek ve okuyan kişinin kasidenin manasını bilmesi, nazım ile okunması, salavat ile okunması gibi şartlar *Kasîde-i Bürde*'yi okuma âdâbı içinde yer almaktadır (Şahin, 1997: 67-69).

Ka'b b. Züheyr ve Bûsîrî'nin kasideleri İslam coğrafyasında kendilerinden sonra birçok şairi etkilemiş, her iki kaside üzerine çok sayıda tercüme ve şerh çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar Türk edebiyatında da hem nitelik hem de nicelik bakımından hatırı sayılır derecededir.

2. Klasik Şerh Geleneği ve Türk Edebiyatında Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'sine Yapılan Şerhler

Şerh, sözcük olarak "açma, yarma, ayırma"; bir edebiyat terimi olarak ise "bir metnin ibaresini kelime kelime izah ederek müşkülâtını açma, bir kitabı izah ederek yazılan kitap" anlamlarına gelir (Şemsettin Sami, 2015: 1138; Devellioğlu, 2010: 1156). Bir metni açma ve açıklamaya, tamamlamaya, ikmal etmeye, irtibatlarını genişletip yeniden kurmaya, derinleştirmeye, tenkit, tahkik ve tahsis etmeye genel olarak şerh denildiği gibi; metin üzerine yapılan bu çalışmalara "tefsir, haşiye, talik(at), tafsil, tevil, izah, zeyl, tetimme, beyan, tekmile, fevâid" gibi isimler de verilmiştir. Bu isimlendirmeler özeldir çeşitli farklılıklar gösterse de genelde bir metni açıklama gayesiyle oluşturuldukları

için şerh başlığı altında toplanırlar. Bu terimler içinde ilk örneklerini Hz. Peygamber'de gördüğümüz Kur'an-ı Kerim ayetlerini açıklama ilmi olan tefsir, İslâm sahasının ilk şerh örneği olarak değerlendirilmektedir (Kara, 2021: 19-25). İlk sistemli şerh örnekleri IX. yüzyıldan itibaren görülmeye başlar. Bu dönemde hadis başta olmak üzere fıkıh, kelam, tefsir gibi temel İslamî alanlarda şerh örnekleri ortaya çıkmıştır. Daha sonraki dönemlerde şerhin sınırları genişlemiş temel bilimler, dil bilimi, belagat, tarih, biyografi, tasavvuf ve edebiyat gibi ilimler de şerh geleneğine dâhil edilmiştir. Özellikle Memlûklular ve Osmanlılar dönemleri şerh geleneğinin daha çok yaygınlık kazandığı görülmektedir (Şensoy, 2010: 556; Yazar, 2011: 34).

Türk edebiyatı şerh konusunda oldukça zengin bir birikime sahiptir. İlk örneklerine XIII. yüzyılın sonlarına doğru rastladığımız Anadolu sahası şerh geleneği; XIV. yüzyılda yaygınlaşmaya başlamış, XVI. yüzyıldan itibaren de klasikleşme sürecine girmiştir. Bu bağlamda Mehmed b. Âşık Selman el-Lâzki'nin (XV. yüzyıl) Şâtîbî'nin (ö. 1388) tecvîd ile ilgili kasidesini şerh ettiği *Keşfü'l-Me'ânî* adlı eser Türk edebiyatındaki en eski şerh olarak kabul edilmektedir. Daha sonra Hızır b. Ya'kûb el-Hatîb'in (ö.?) *Cevâhirü'l-Me'ânî fî Şerhi Esmâi'l-Hüsne'si*, Ahmedî'nin (ö. 1410'dan sonra) *Şerh-i Kasîde-i Sarsarî'si* Türk edebiyatında şerh geleneğine öncülük eden eserlerdendir (Yazar, 2011: 41). Daha sonraki dönemlerde Türk edebiyatında şerh eserlerinin sayısı gittikçe artmış ve şerh yelpazesi oldukça genişlemiştir. Arapça, Farsça ve Türkçe pek çok edebî metin için şerh çalışmaları yapılmakla birlikte bunlardan özellikle Arapça ve Farsça yazılmış eserler, şerh geleneğimizin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu bağlamda Farsça eserlerden Mevlânâ'nın (ö. 1273) *Mesnevî'si*, Sa'dî'nin *Gülistân* ve *Bostân*'ı, Nizâmî'nin *Mahzenü'l-Esrâr*'ı, Feridüddin Attâr'ın *Pendnâme* ve *Mantku't-Tayr*'ı, Molla Câmî'nin (ö. 1492) *Bahâristan*'ı; Arapça eserlerden ise Muinüddîn Ebû Nasr Ahmed b. Abdurrezâk el-Tantarânî'nin (ö. 1092) *Kasîde-i Tantarâniyye'si*, İbnü'n-Nahvî'nin (ö. 1119) *Kasîde-i Münferice'si*, Ka'b b. Züheyr'in *Bânet Su'âd/Kasîde-i Bürde'si*, Bûsîrî'nin *el-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Beriyye/Kasîde-i Bürde'si*; Türkçe eserlerden de Yûnus Emre'nin (ö. 1320) şiirleri en çok şerh edilen edebî metinlerdendir. Bunların dışında pek çok şairin divanı veya muhtelif şiirleri de şerh edilen metinler arasındadır⁸. Ayrıca şerh geleneğinde genel uygulama bir müellifin eserinin başka bir kişi tarafından şerh edilmesi olmakla birlikte gelenek çerçevesinde kendi şiirini

⁸ Türk edebiyatında şerh literatürü ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk.: Sadık Yazar (2011), *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Ozan Yılmaz (2007), "Klâsik Şerh Edebiyatı Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, s. 9, ss. 271-304.

şerh eden şairlere de rastlamak mümkündür. Bu bağlamda İsmâil Hakkı Bursevî'nin (ö. 1725) *Kitâbü'l-Envâr*'ı bu tür çalışmaların en eskisidir (Ceylan, 2015: 114-120).

Yukarıda bahsi geçen eserlerden *Kasîde-i Bürde*(ler), şerh geleneği bağlamında Türk edebiyatında büyük bir rağbet görmüş ve çok sayıda *Kasîde-i Bürde* şerhi günümüze kadar ulaşmıştır. Her ne kadar "Ka'b b. Züheyr'in *Kasîde-i Bürde*'si ilk örnek olmuş ve doğrudan Hz. Peygamber'in beğenisini alarak ödüllendirilmişse de Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'si söyleyişindeki duygusallık, Türk edebî zevkine yakın olması ve şairin hayat hikayesindeki ilginçlik bakımından Türk toplumunda daha fazla ilgi görmüştür" (Ayçiçeği, 2020: 15). Kütüphanelerimizde tam sayısı bilinmese de *Kasîde-i Bürde*'ye yazılmış gerek yazma gerek matbu pek çok tercüme ve şerh bulunmaktadır⁹. Bu şerhlerden bir kısmı manzum bir kısmı ise mensur olarak yazılmıştır.

Mevcut bilgiler doğrultusunda Anadolu sahasında *Kasîde-i Bürde*'ye yapılan ilk tercümenin Abdurrahim Karahisârî'ye (ö. 1483'ten sonra)¹⁰, ilk şerhin ise İbrâhim b. Süleymân el-Hanefî el-Ankaravî'ye (ö.1508) ait olduğu bilinmektedir. Doğu Türkçesinde ise Hüseyin-i Harezmi'nin (ö. ?) *Keşfü'l-Hüdâ'sı* bu alandaki ilk örneklerdendir. Le'âlî (ö.1563) tarafından yazılan şerh, yazma eser kütüphanelerinde en fazla nüshası bulunan Türkçe *Kasîde-i Bürde* şerhidir. Bu durum, Le'âlî'nin şerhinin çok beğenilip okunduğunun bir göstergesidir. XVIII. yüzyıl şârihlerinden Mehmed Mekkî Efendi'nin (ö. 1797) *Teveşşül* adını verdiği şerh ise şimdiye kadar tespit edilen şerhler arasında Türk edebiyatındaki en hacimli şerh olarak kabul görmektedir (Ayçiçeği, 2020: 16-18).

⁹ Bünyamin Ayçiçeği (2017) tarafından Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'sinin Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde kayıtlı nüshalarının tespiti ve Türk edebiyatında ve kültüründeki yeri hakkında bir proje yürütülmüştür. Bu proje sonucunda sadece Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde 382 Türkçe, 165 Arapça, 79 Farsça şerh ve tercüme eser tespit edilmiştir. Türkiye'deki yazma eser kütüphanelerinin sayısı düşünüldüğünde, sadece bir kütüphanede bunca nüshanın mevcut olması *Kasîde-i Bürde*'nin Türk toplumunda ne denli önemli bir yere sahip olduğunun göstergesidir.

¹⁰ Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'sine yapılan tercüme için bk.: Fatih Yıldız (2020), *Kasîde-i Bürde Tercümeleleri İmam Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'sinin 19 Tercümesi ve Bir Şerhi*, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.

Ayrıca bk.: Şahin, a.g.e., 107-132.

Ayrıca Alî b. İsmâil Babadağî (ö. ?) tarafından yazılan manzum bir *Kasîde-i Bürde* tercümesinin incelemesi için bk.: Serkan Türkoğlu (2023), "Alî bin İsmâil Babadağî'nin Manzum Kasîde-i Bürde Tercümesi", *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, s. 13, ss. 374-397.

Ebubekir Sıddık Şahin (1997) ve Sadık Yazar (2015)'in çalışmalarından yola çıkarak *Kaside-i Bürde*'ye yapılan belli başlı şerhleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. İbrâhîm b. Süleymân b. Sâdık b. Mürsil el-Hanefî el-Ankaravî (ö. 1508'den sonra), *Kaside-i Bürde Şerhi*
2. Le'âlî, Ahmed b. Mustafâ (ö. 1563), *Şerh-i Kaside-i Bürde*
3. Şeyh Sa'dullâh el-Halvetî Müridi (1563-1617 arası), *Şerh-i Kaside-i Bürde*
4. Mehmed Ma'rûf b. Mehmed Şerîf et-Trabzonî (ö.1593), *Şerh-i Kaside-i Bürde*
5. Şeyhülislâm Bâlizâde Mustafâ b. Bâlî b. Süleymân Rûmî ? (ö. 1662), *Şerh-i Kaside-i Bürde*
6. Mustafâ b. Ahmed Bosnevî (ö. 1681-82), *Zübdetü's-Şürûhu't-Türkiyye*¹¹
7. Rızâî, Seyyid Hasan b. Abdurrahman Aksarayî (ö.1669), *Miftâhu's-Sa'âde (Manzum Kaside-i Bürde Şerhi)*
8. Şeyh Abdullâh b. Şeyh Ahmed (ö.1728), *İrşâdiyye (Şerh-i Kaside-i Bürde)*
9. Şeyh Abdullâh b. Şeyh Ahmed (ö.1728), *Cübbe Şerh-i Kaside-i Bürde*
10. Mekkî Mehmed Efendi İstanbulî (ö.1797), *Te vessül (Şerh-i Kaside-i Bürde)*
11. Necib Efendi (ö.?), *Muhtasar Te vessül*¹²
12. Mehmed b. Fazlullâh (ö. 1806'dan sonra), *Şerh-i Kaside-i Bürde*
13. İskilipli Abdülkâdir b. İsmail (ö. ?), *Şerh-i Kaside-i Bürde*¹³
14. Akhisarlı Hâfız İsmâil Nazîf b. Muhammed Efendi (ö. ?), *İklîdü's-Sa'âde (Manzum Kaside-i Bürde Şerhi)*
15. Muhammed Fevzî Efendi (ö. 1900), *Miftâhu'n-Necât*
16. Kayacağî Süleymân Efendi (ö. ?), *Türkçe Kaside-i Bürde Şerhi*
17. Osman Tevfik (ö. ?), *Şerh-i Kaside-i Bürde Terceme-i Mücmeli*
18. Âbidin Paşa (ö. 1906), *Terceme ve Şerh-i Kaside-i Bürde*
19. Hasan Fehmî (ö.?), *Mecma'u'l-Fezâil*

¹¹ Eser hakkında yapılan bir çalışma için bk.: Kenan Mermer (2020), *Klâsik Şerh Geleneğinde Üslûp Kaside-i Bürde Örneği*, İstanbul: İz Yayıncılık.

¹² Bu eser Mehmed Mekkî Efendi'nin *Te vessül* adlı *Kaside-i Bürde* şerhinin kısaltılmış hâlidir. Eser hakkında yapılan bir çalışma için bk.: Bünyamin Ayçiçeği (2020), *Necib Efendi'nin Kaside-i Bürde Şerhi Muhtasar Te vessül İnceleme-Te vessül'le Karşılaştırma-Metin*, İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.

¹³ Eser hakkında yapılan bir çalışma için bk.: Mustafa Ramazan Yüksel (2022), "İskilipli Abdülkâdir bin İsmail'in Kaside-i Bürde Şerh", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, c. 5, s.1, ss. 348-365.

20.Hoca-zâde Mehmed b. Ali Senâî b. Ebîbekr b. Abdalbâkî (ö.?), *Kayıtlı Kasîde-i Bürde*

21.Ruşçuklu Mehmed Hayri (ö.?), *Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhi Hediye*

22.Mehmed b. Halîl (ö.?), *Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhi*¹⁴

23.Hacı Muhammed Ziyâu'd-dîn Türk-zâde (ö.?), *Gurretü'l-Münîre*

Burada zikredilen eserler dışında pek çok *Kasîde-i Bürde* şerhi bulunmaktadır. Ayrıca kütüphanelerde *Şerh-i Kasîde-i Bürde* olarak kayıtlı ancak şârihi belirsiz olan şerhler de mevcuttur.¹⁵

Yukarıda belli başlı örneklerini verdiğimiz *Kasîde-i Bürde* şerhlerinden biri de çalışmamıza konu olan Yahyâ b. Abdullâh'ın *Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr* adlı şerhidir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında en az Mehmed Mekkî Efendi'nin *Teveşşül'ü* kadar hacimli ve mufassal olan eser hakkında bilgiler verilecektir. Tarafımızca hâlâ devam etmekte olan doktora çalışmasının tamamlanmasıyla hem şârih hem de eser hakkında daha detaylı bilgiler ilim âlemine sunulacaktır.

3. Yahyâ b. Abdullâh ve Kasîde-i Bürde Şerhi

3.1. Şârihin Hayatı ve Eserleri

Yahyâ b. Abdullâh hakkında yaptığımız araştırmalar sonucunda şârihin hayatı hakkında kesin bir bilgiye henüz ulaşamamıştır. *Sicill-i Osmanî*'de "Yahyâ" ismini taradığımızda *Kasîde-i Bürde* ile ilgili eseri bulunan ve şârihimizle yaklaşık aynı dönemde yaşamış bir Yahyâ Efendi (Zekeriyâzâde) 'nin (ö.1644) mevcut olduğunu tespit ettik. Ancak bu eser bir şerh değil tahmistir. Ayrıca çalışmamıza konu olan şârihin babasının adı da bahsi geçen Yahyâ Efendi ile uyuşmamaktadır (Mehmed Süreyya, 1996:1674).

Şârihin, eserindeki bilgilerden hareketle I. Ahmed devrinde (1603-1617) yaşadığı bilinmektedir. Bu bilgi, eserin mukaddimesinde şu şekilde kayıtlıdır:

“السلطان أحمد خان ابن السلطان محمد خان ابن السلطان مراد خان ابن السلطان سليم خان” (3b)¹⁶

¹⁴ Ramazan Kazan (2021) bu eser üzerine *Üslûp Açısından Mehmed b. Halîl'in Türkçe Kasîde-i Bürde Şerhi* adında bir çalışma yapmıştır. Ancak Ebubekir Sıddık Şahin (2001), *Le'âlî'nin Kasîde-i Bürde Şerhi İle İlgili Bir İntihal* adlı çalışmasında kütüphanelerde Mehmed b. Halîl'e atfedilen *Kasîde-i Bürde* şerhinin Le'âlî'ye ait olduğunu ve aslında Mehmed b. Halîl adında bir şârihin bulunmadığını iddia etmektedir.

¹⁵ Şârihi belirsiz bir *Kasîde-i Bürde* şerhi için bk.: Hamza Koç (2021), *Berlin Devlet Kütüphanesi HS. OR. 5151'de Kayıtlı Kasîde-i Bürde Şerhi*, İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.

Yahyâ b. Abdullâh'ın hayatı hakkındaki diğer bir bilgi şârihin, Mısır'da defterdarlık görevinde bulunmuş olmasıdır:

“Ba‘dehu Mısır defterdârlığını on beş gün taşarruf idüp ba‘zı zaleme-i ‘adem taşarrufımıza müteşaddî olup bu elem ü şedâ’idüñ ve şabra mülâzemetinüñ eşnâsında...” (9^a)

Bu bilgidен hareketle *Sicill-i Osmanî*'nin yine 5. cildinde eserin yazılış tarihine yakın ve Mısır'da defterdarlık yapmış Yahyâ Efendi'ye (ö.1585) rastladık. Bu kişi maliyeden yetişmiş, Halep ve Mısır'da (1587'de) defterdarlık yapmış, 1590'da bu görevinden azledilip şikk-ı sâni defterdarı olmuş ve 28 Mart 1595'te vefat etmiştir (Mehmed Süreyya, 1996: 1669-1670). Ancak eserin I. Ahmed devrinde yazıldığı, I. Ahmed'in 1603 yılında tahta çıktığı ve bahsi geçen Yahyâ Efendi'nin 1595'te vefat ettiği göz önünde bulundurulursa mezkur kişinin, şârih Yahyâ b. Abdullâh ile aynı kişi olma olasılığı düşüktür.

Yahyâ b. Abdullâh'ın edebî kişiliği ile ilgili tespitler yine eser üzerinden yapılmıştır. Buna göre şârihin iyi bir eğitim gördüğü, Arapça ve Farsçaya hâkim olduğu ve bu dillerdeki temel kaynakları okuduğu anlaşılmaktadır. Özellikle metnin şerhinde verdiği Arapça cümle örnekleri, bu dile ne kadar vâkıf olduğunun göstergesidir. Ayrıca yaptığı ayet ve hadis iktibasları da sağlam bir Kur'an-ı Kerim bilgisine ve hadis literatürü bilgisine sahip olduğunun göstergesidir.

Yahyâ b. Abdullâh'ın tespit edilen iki eseri mevcuttur. Bu eserlerden ilki çalışmamıza konu olan *Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr* adını verdiği *Kasîde-i Bürde* şerhidir. Şârihin esere bu adı verdiği mukaddimede şöyle geçmektedir:

“بحروف ما عرفت صوارف أيام وشهور، سميته ترجمة الأسرار في مدح سيد الأبرار”¹⁷ (1^b)

Diğer eseri ise İbnü'n-Nahvi'nin meşhur *Kasîde-i Münferice*'sine yaptığı şerhtir. Şârih, bu şerhin bilgisini eserde şu şekilde vermektedir:

“Egerçi bundan muqaddem Kasîde-i Münferice'yi bu dâru'l-mihende ve tihü'l-hayret ve'd-dehşet ya'ni mütehayyir olmak şahrâsına düşmegin tercüme idüp lisân-ı Türkî'yle şerh eylemiş idim.” (9^a)

¹⁶ “Sultan Selim Han'ın oğlu Sultan Murad Han'ın oğlu Sultan Mehmed Han'ın oğlu Sultan Ahmed Han.”

Çalışmadaki numaralandırmada, eserin Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Yazma Başlıklar 5515 numarada kayıtlı nüshası esas alınmıştır.

¹⁷ “Günlerin ve ayların sırlarını çözen harflerle; onu, *Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr* olarak adlandırdım.”

Burada verilen bilgiden hareketle şârihin önce *Kasîde-i Münferice*'yi daha sonra *Kasîde-i Bürde*'yi şerh ettiği anlaşılmaktadır. Bu eserin bilinen iki nüshası mevcut olup her iki nüsha da Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde bulunmaktadır¹⁸.

3.2. Nüsha Tavsifi

Yahyâ b. Abdullâh'ın *Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr* isimli *Kasîde-i Bürde* şerhinin bilinen üç nüshası mevcuttur. Bu nüshalardan ilki Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Yazma Bağışlar 5515'te kayıtlıdır. Nüsha 23 satır, 262 varaktır. Cetvel içine nesih yazı türü ile yazılmış tam bir metindir. Kahverengi ebru süslemeli, mıklepsiz bir cilde sahiptir. Nüshada müzeyyen ve yazısız bir serlevha bulunmaktadır. *Kasîde-i Bürde*'nin beyitleri, ayet ve hadis iktibasları ile muhtelif başlıklandırmalar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. İkinci nüsha Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Çelebi Abdullâh 308'de kayıtlıdır. Bu nüsha 19 satır ve 292 varaktır. Ancak nüshada 1b-2b, 10a-15b ve 18a-25b arası boştur. Yine nesih yazı türü ile yazılmış nüsha, cilt ve yazı özelliği bakımından Yazma Bağışlar nüshasıyla benzerlik göstermektedir. Eserin üçüncü nüshası ise Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi 15 Hk 1107'de kayıtlıdır. Diğer nüshalara göre en hacimli yazma olan bu nüsha 329 varaktır. Cetvelsiz, nesih yazı türü ile 19 satır olarak yazılmıştır.

3.3. Yazılış Sebebi

Bu bölüm, yazma eserlerde çoğunlukla eserin mukaddimesinde bulunmakla birlikte özellikle mesnevilerde müstakil bir bölüm olarak karşımıza çıkar. Müellif, kimi zaman bir devlet büyüğünün isteği üzerine kimi zaman ise bir ihtiyaç üzerine eserini kaleme alır. Şerh metinlerinin yazılış sebepleri de diğer eserlerle paralellik gösterir. Kâtib Çelebi'nin, *Keşfü'z-Zünûn*'nda verdiği şerh metinlerinin yazılış sebeplerinden yola çıkan M. A. Yekta Saraç (2006), edebî metinlerin "iki amaç doğrultusunda şerh edildiğini" söyler ve bu amaçları şöyle açıklar:

"İlki şerh edilecek metin ile ilgili okuyucunun bilgi birikiminin yetersiz kaldığı yerler olduğu düşüncesidir. Bunu şerh edenin kelime ve ibareleri açıklamasından, gramer bilgileri vermesinden, kültür unsurlarını açıklamasından anlamaktayız. Dolayısıyla bu şerhlerde bilgilendirme temeldir. Katip Çelebi'nin ele aldığı şerh sebepleri

¹⁸ Yahyâ b. Abdullâh, Şerh-i Kasîde-i Münferice, Süleymaniye Kütüphanesi, H. Hüsnü Paşa, 1035; Yahyâ b. Abdullâh, Şerh-i Kasîde-i Münferice, Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli, 3657.

aslında bu grupta toplanabilir. Ayrıca eldeki metinlerin bir düşünce ve inanç sistemini açıklamak için bir vasıta olarak kullanılması –metnin yazarının kimliğinin metni aşan değeri de bu bağlamda ele alınabilir– şerhte rol oynayan diğer etkindir. Asırlar boyu –yeni katkı sağlamasa da– bazı dinî-tasavvufî metinlerin şerhlerinde görülen ısrar ve bu metinlerin şerhi ile verilmek istenilen tasavvufî düşünceler ikinci gruptaki şerhlerin sayısının azımsanmayacak oranda olmasını sağlamıştır. Bu şerhlerde ise metnin anlaşılma, açıklanma amacı ikinci planda kalıp onun bir vasıta olarak kullanılması söz konusudur.” (Saraç, 2006:124).

Yahyâ b. Abdullâh'ın *Kasîde-i Bürde* şerhini, Saraç'ın bahsettiği ilk grup şerhler içinde değerlendirmek mümkündür. Yahyâ b. Abdullâh, eserin mukaddime kısmında *Kasîde-i Bürde*'ye yapılan önceki şerhleri incelediğini ve onları takdir ettiğini, şiirin garip ve gizemli sırlar içerdiğini ve kendisinin de bu şiiri mümkün olduğunca açık ifadelerle, gramatik bilgilerin yanında konuşma dilinin özelliklerini de açıklayarak şerh ettiğini söylemiştir (3^a). Bununla birlikte *Kasîde-i Bürde*'nin havas ve faziletleri, bu kaside ile meşgul olanların dünya ve ahirette muradının hasıl olması ve Hz. Peygamber'e yakın olma düşüncesi şârihin kasideyi şerh etme sebeplerindedir:

“Ol server-i kâ'inât ve mefhar-ı mevcûdât 'aleyhi efdalü's-şalât ve ekmeli't-tahîyyât mu'allâ-yı müzekkî-yi muhabbibi Muhammed el-Muştafâ şallâhu 'aleyhi vesellem hazretlerinüñ medhi bâbında eş-şeyhü'l-imâmü'l-'âlimü'l-fâzıl Ebû 'Abdullâh el-Bûsîrî hazretlerinüñ inşâ itdüğü Kaşîde-i Bürde-i mübâreke vü müşerrefe-i meymûnuñ fezâ'il-i keşîresi ve berekât-ı 'azîmesi olup havâşdan olduğı ecluden ve buña meşgûl olan kimesnelerüñ dünyevî ve uhrevî murâdâtı hâşıl olduğı bâ'ışden ve bunı mu'azzez ve mükerrem tutan kimesneler Hazret-i Resûl'e vâsıl olduğıları cihetden bu fakîr ü haķîr müznib ü muhtâc ilâ rahmetillâhi'l-ğafûr bu kaşîde-i mübârekeye muâla'a idüp üslûb-ı istihrâcım üzerine lisân-ı Türkî ile ta'bîr eyleyüp bu mübârek kaşîdeyi mu'azzez ve mükerrem ve müşerref tutan kimesneler için şerh eyledüm.”(9^b)

Eserin bir diğer yazılış sebebi, kasidenin 78. beytinin şerhinde karşımıza çıkmaktadır. Yahyâ b. Abdullâh, bu bölümde Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'yi yazma hikâyesine benzer şekilde, eseri bir sıkıntıdan kurtulmak için şerh ettiğini belirtmiştir. Buna göre Yahyâ b. Abdullâh, düşmanından kurtulmak için kasidenin şerhine başlamış ve birkaç beyti şerh ettikten sonra onun ölüm haberini almıştır. Böylece Bûsîrî gibi o da *Kasîde-i Bürde* sayesinde sıkıntılarından kurtulmuştur:

“Eyyühe’l-iḥvān Ḥaḳ sübhāne ve te‘ālā bize ve size raḥmet eylesün dībāce-i kitābda işāret olunan ḥaseb-i ḥālīmüz üzerine bu ḳaṣīde-i mübārekenüñ faẓīletindendir kim a‘dānuñ şerrinden emīn olmaḳ için bu ḳaṣīdenüñ tercümesine meşḡul oldum idi. Bundan muḳaddem birkaç ebyāt-ı menzūmeyi tercüme iderken ol zālīmüñ vefāt haberi gelüp buralarda tevātura yetişüp ḥalāş olup cenāb-ı Rabbü’l-‘ālemīnüñ viḳāyesinde maşūn u maḥfūz oldum.” (133^b)

3.4. Yazılış Tarihi

Bir yazma eserin telif veya istinsah tarihini belirlemek yazmadaki belli başlı kayıtlarla mümkündür. Bunlardan ilki müellifin düştüğü telif kayıdır. Bu kayıt genellikle eserin mukaddime veya hatime bölümünde yer alır ve *ellefehü*, *şannefehü*, *nazzemehü*, *cema’ehü*, *harrerehü*, *şerahahü* gibi kelimelerle belirtilir. Ayrıca ferağ/ketebe kaydı da esere düşülen tarih hakkında bilgi vermektedir. Bu kayıt adını *kad vekaa’l-ferāḡ* veya *ketebehü* şeklinde klişeleşmiş başlayış biçiminden alır (Ece, 2015: 417). Yahyâ b. Abdullâh’ın *Kasīde-i Bürde* şerhinde bu kayıt şu şekilde düşülmüştür:

وقد وقع الفراغ من الترجمة و تنقيحه و اناملته و من تحريره في غرة صفر المظفر في يوم ستة و عشرين في عام ثلث عشره
“والف في بلدة مصر (262^b)”

Bu kayda göre eser, 26 Safer 1013 (24 Temmuz 1604) yılında Mısır’da yazılmıştır. Bu tarih I. Ahmed’in tahta çıkış tarihinden bir yıl sonrayı göstermektedir. Eserin I. Ahmed devrinde yazıldığı ve bu tarihin her üç nüshada da bulunduğu göz önünde bulundurulursa yukarıdaki tarih için eserin yazılış tarihi dememiz mümkündür.

Yazma Bağışlar ve Çelebi Abdullah nüshalarında ayrıca bir istinsah tarihi bulunmamaktadır. Ancak Burdur İl Halk Kütüphanesi nüshasında istinsah tarihi düşülmüştür. Buna göre eser, Katip Süleyman tarafından 1019 yılının Safer ayının Cuma günü (30 Nisan 1610) istinsah edilmiştir.

3.5. Şerh Metodu

Metin şerhinin ne olduğu ve nasıl yapılması gerektiği sorusu uzun yıllardır tartışılmalı bir konudur. Modern anlamda ilk defa Ali Nihad Tarlan (1937)’in *Metinler Şerhine Dair* adlı çalışmasında ele alınan bu meseleye takip eden yıllarda çeşitli araştırmacılar tarafından tespit ve değerlendirmeler yapılmıştır. Tunca Kortantamer (1994) metin şerhini, genel bir ifadeyle “Bir metnin, daha iyi anlaşılmasını diye, o metni başkalarından daha iyi anladığı kanaatinde olan kişiler tarafından açıklanması.” olarak değerlendirmiştir. Atabey Kılıç (2007) ise şerh metinlerine dair bir tasnif çalışması yapmıştır. Bu çalışmaya göre şerh metinleri metodlarına göre üç başlık altında toplanmaktadır:

- A. Geleneksel şerh
- B. Hall-i müşkilât ve benzeri veya tercümeyle yakın şerhler
- C. Modern şerh
  - a. Bilimsel esaslı, teorik zemine dayalı olanlar
  - b. Geleneği bazı eklemelerle devam ettirenler (Kılıç, 2007: 4).

İsmail Güleç (2009), Kılıç'ın tasnifini biraz daha detaylandırmıştır. Bu tasnife göre metoduna göre şerhler şu şekilde tasnif edilir:

- A. Geleneksel şerhler
  - a. Mufassal şerhler
  - b. Muhtasar şerhler/ Tefsîrî şerhler
- B. Yeni şerhler (Güleç, 2009: 222-225).

Bu iki tasniften yola çıkarak Yahyâ b. Abdullâh'ın *Kasîde-i Bürde* şerhini "geleneksel şerh" başlığı altında "mufassal" bir şerh olarak değerlendirmek mümkündür. Çünkü Yahyâ b. Abdullâh'ın şerh metodu son derece ayrıntılıdır. Şârih, beyitte geçen tüm kelimeleri tek tek hem anlam hem de gramatik yönden ele alır ve bu kelimelerle ilgili Arapça referans cümleler verir. Bu cümleler kimi zaman alelade bir cümle kimi zaman ise bir ayetten alınmış olabilir. Ayrıca beytin içinde geçen bir kelime ile ilgili telmih var ise bu durum ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Sıkça yapılan ayet ve hadis iktibasları da şerhin bir başka dikkat çekici özelliğidir. Her beytin şerhinin sonunda biri Türkçe, diğeri Farsça olmak üzere iki nazmen tercüme bulunmaktadır. Farsça olan tercüme beyit Türkçe *Kasîde-i Bürde* şerhlerinde sıkça başvurulan Hâfız Şeref (ö.?)'in tercümesidir.¹⁹ Ayrıca derkenarda da "Tercüme li-kâ'ilehü" başlığı altında Le'âlî'nin *Kasîde-i Bürde* tercümesine de yer verilmiştir.

Yahyâ b. Abdullâh, bir beytin şerhine başlamadan önce "Ve ba'de hazâ" başlığı altında bir önceki beyti anlam yönünden özetledikten sonra sonraki beytin muhtevası hakkında bilgi vermektedir. Burada birkaç örneğini verecek olursak 47. beytin şerhine başlamadan şu bilgiler verilmiştir:

"Şeyh nâzım rahmetullâh Hazret-i Resûl'ün kadr ü mertebesi izam ve â'lâ idüğün iş'âr ve medh-i şerîfi kaçd ya'nî ol Hazret-i Resûl'ün mu'cizâtı ululuğ yönünde kadrine ve mertebesine münâsib olaydı ism-i şerîfi zıkr olunup da'vet olındığı hinde anuñ ismi şol mahv olup kemükleri ihyâ iderdi. Beyân eyledükden soñra ba'zı

¹⁹ Hâfız Şeref'in *Kasîde-i Bürde* şerhi üzerine yapılan bir çalışma için bk.: Milad Salmani (2023), "Türkçe Bürde Nüshalarının Ayrılmaz Bir Parçası: Hâfız Şeref'in Farsça *Kasîde-i Bürde* Tercümesi", *Divan Edebiyatı Artaştırmaları Dergisi*, c. 31, s. 31, s.s. 477-519.

kimesnenüñ ezhân-ı kâşırası olmağın ya'nî çünki ol Hâzret-i Resûlullâh şallallâhu 'aleyhi vesellem 'azîmeti ve celâli bu mertebede olduğünü bilüp zihnine gelüp âyâ ümmetine kıllet-i iltifâtlarından ba'zı nesne huşûr idüp ve dağı ümmetine kılletü'sş-sefâ'at kalbine mütebâdiren fehîm olunup zirâ kim her bâr kim emîr kadren i'zam ve rütbeden ecell ola. Kullarına hicâb dağı ekşer ve dağı sulţâna karîb olmağın bu'den evfer üzerine olur diyü ol tevehhümü red ve def' eylemek tenbîh ve ol irtiyâbı men' ve ümmetine işfâk olduğünü beyân eylemek murâd idinüp didi..." (81^a)

Bu durum tüm beyitlerin şerhinde mevcuttur. Yahyâ b. Abdullâh bu açıklamaları ilk beyitten son beyte kadar istikrarlı bir şekilde sürdürmüştür. Kimi zaman sadece anlam yönünden açıklamalar verirken kimi zaman daha açıklayıcı olması bakımından bazı edebî bilgiler verilmiş, ayet ve hadis iktibasları da yapmıştır. Buna bir örnek olması bakımında 64. beytin şerhine de göz atmakta fayda var:

"Şeyh nâzım rahmetullâhi 'aleyh Hâzret-i Resûl'ün vilâdeti vaktinde umûr-ı mezkûrenüñ 'alâmet-i râbî'asını ya'nî Sâve bahrinüñ yâbis olduğı şayrûretini beyân u 'ayân eyledükden sonra girü umûr-ı mev'ûdanuñ 'alâmât-ı mezkûrenüñ şâlisini ve râbî'asını tekmi'l ve tetmîm ve dağı itlâl-ı küfrüñ indirâsını tahkîk ve ol mülâhîde-i bâğîler ائخذوا أخبارهم ورفئانهم أربابا²⁰ fehvâsınca Hâk sübhâne ve te'âlâdan gayrı ma'bûd ittiâz eyledüklerini 'ale't-tarîkü't-teşbîh iki tarafı müte'addid ve bi'l-'aks şûretinde îrâd idüp ve beyt-i sâbıkuñ mazmûnını te'kid ve takrîr kaçd idüp didi:" (106^a)

Şârih bu bölümde bazen bir sonraki beyitte yer alan çeşitli gramer bilgilerini de vermektedir. Örneğin 83. beytin şerhinde kaynak beytin ilk kelimesinde yer alan "fe" (ف) harfi hakkında bilgi vermiştir:

"Şeyh nâzım rahmetullâhi 'aleyh beyt-i sâbıka Hâzret-i Resûl'ün şallallâhu 'aleyhi vesellem dünyâ ve âhîret belki cemî'ü'l-mevcûdât anuñçün halk olunup ve añâ muhtâc ve anuñ elinde olduğünü istib'âd itmeyüp ve dağı anuñ rû'yâsı vahyden bir cüz' ve dağı mübârek gözleri nâ'im oldıkda kalbi nâ'im olmaduğünü beyân u 'ayân eyledükden sonra girü nâzım beyt-i sâbıkuñ mazmûnını işbâtın ve cemî'-i enbiyâ ve rusûl üzerine şerefîyyetini iş'âr ve şîfât-ı müzekkere ile kalb-i şerîfi muttaşîf olup şîfât-ı âhîrisini fâ-yı tefsîriyye ile beyân eylemek murâd idinüp didi:" (114^b)

Yahyâ b. Abdullâh beytin şerhine hazırlık mahiyetindeki bu bölümden sonra kaynak beyti verip bu beyitteki kelimeleri anlam ve gramer yönünden tek tek

²⁰ "Allah'ı bırakıp da din âlimlerini, rahiplerini, özellikle Meryem oğlu Mesîh'i rab edindiler. Oysa tek bir Tanrı'ya kulluk etmekle emrolunmuşlardı. O'ndan başka tanrı yoktur; O yüceler yücesidir, onların yakıştırdıkları eş ve ortaklardan bütünüyle uzaktır." Tevbe 9/31.

açıklar. Bu bölümde şârih bazen doğrudan kelime şerhine başlarken bazen önce beyti anlam yönüyle açıklar. Örneğin 67. beytin kelime şerhine geçmeden önce beytin anlamını şu şekilde verir:

“Hâzret-i Resûl’ün risâletine îmâ getürmedüklerinden ve mutâbakat eyledüklerinden ötürü kefere fâ’ifesinün mezzemmetlerine tenbîh ve dağı ol kâhinleri muğayyebâtdan haber virdüklerine tekfîr egerçi kim ol kâhinler makâlelerinde şâdiklar ise anları tekzîb ve tebkît olduklarına işâretdür.”(111^b)

Şârih, kimi zaman bir önceki beyitteki bir kelimenin veya mazmunun şerhi yapılan beyit ile ilişkisi hakkında bilgi verir. Söz gelimi 104. beytin şerhine başlamadan önce, bir önceki beyitte geçen *te’ceben* kelimesi ile bu beytin ilişkili olduğunu belirtir:

“Beyt-i sâbıkda te’ceben didüğü kavline ta’lîldür. Ve dağı istib’adı izâle içündür.”
(172^a)

Bu örnekleri ve çeşitliliği çoğaltmak mümkündür. Yahyâ b. Abdullâh’ın, bu konuda belli bir standardı yoktur. Örneğin 123. beytin şerhine herhangi bir açıklama yapmaksızın doğrudan *yecürri* kelimesini şerh ederek başlamıştır. Bu kelimeyi anlam ve gramer yönünden şerh ettikten sonra beyitteki sırasına göre diğer kelimeleri şerh etmiştir. Ancak burada dikkat çeken durum, şârihin kelimelerin şerhine bazen anlam yönüyle bazen de gramer yönü ile başlamasıdır. Bahsi geçen beytin şerhinde *yüccerrü* sözcüğünün önce ne anlama geldiği söylenmiş sonra gramatik şerhi yapılmıştır:

“Yecürri (بجر) didüğü sulţân emr-i sulţân ile güyâ sulţâna mütâba’at iden ‘askeri muhârebâtda çekmege dirler. ... ya’nî zilke’s-sulţân ol ‘askeri güder dimekdür. Yecürri fi’l-i muzâri’ tahtında fâ’il zâmir-i müstetir...”(201^b)

Ancak bir sonraki kelime olan *bahra hamîsin* kelimesinin şerhine gramatik olarak başlayıp sonrasında anlam yönünden şerh etmiştir:

“Bahra hamîsin (بحر خميس) didüğü şifatuñ mevşûfa izâfeti kabîlindendür ceys ya’nî ‘asker-i keşîre ma’nâsına. Bahr didüğü yecürri kavlinün mef’ûli vâki’ olmuşdur veyâhüd müşebbihün bihün müşebbihün izâfe kabîlindendür. Bahr deñiz dimekdür. Ve hamîsden murâd olan ceys dimek olur.”(201^b)

Kelimelerin anlam yönü de belli bir düzen içinde şerh edilmemiştir. Kimi kelimelerde sadece bir cümlelik açıklama yapılırken kimi kelimelerde ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Ayrıca şârih, bazı kelimelerin herkesçe bilindiğini varsayarak bu kelimeler hakkında çok kısa bilgiler vermiştir. Örneğin 96. beytin şerhinde *reddet* kelimesinin herkesçe anlaşılacağını düşünerek sadece

müştakı verilmişken *belâgatühâ* kelimesinin hem lügat hem ıstilahî anlamı verilmiştir.

“**Reddet** (ردت) fi’l-i mâzî mü’enneşdür. “Redd”den müştağdur. *Belâgatühâ* (بلاغتها) didügi reddet kavlinün fâ’ilidür. *Belâgat lügatde* عن الوصول والانتهاء البلاغة في اللغة ينبئ عن الوصول والانتهاء *ammâ iştilâhda* مطابقة الكلام لمقتضى الحال.”(160^a)

Yahyâ b. Abdullâh bazı beyitlerin şerhinde kelime açıklamalarından sonra o beyitle ilgili tarihî olaylar veya kıssalara yer vermiştir. Bunlar çoğunlukla “rivâyet olunur ki” ifadesinden sonra yer almaktadır. Bu anlatılarda çoğunlukla Hz. Peygamber’ olmak üzere Hz. Süleyman, Hazret-i Ebû Bekir, Hazret-i Ömer, Sultân Mahmud, Bâyezid-i Bistâmî gibi tarihî şahsiyetlerin hikâyeleri anlatılmaktadır. Kasidenin 77. beytinin şerhinde şu kıssaya yer verilmiştir:

“... Rivâyet olunur ki Ebû Tâlib vefât eyledükden soñra Hazret-i Resûl ile Ebû Bekir hicret eylemek murâd idinüp Mekke-i mükerrmeden çıkup cebel-i Tûr’a girüp mağâraya dâhil oldılar. Kâfirler dafi’l-hâl anları teħabbus [132a] iderek ‘iğballerince gelmek üzerine iken fi’l-hâl ‘ankebût ol mağâranuñ ağızına ağ çeküp ve iki gögercin daħı mağâra kapusunda yumurdayup kâfirler gelüp mağârayı bu vechle görüp müteħayyir oldılar. Buraya kimesne gelmemiş diyüp girü dönüp gitdiler. Nitekim nâzım rahmetullâhi ‘aleyh beyt-i âtiyede bunuñ mażmününü iş‘âr ider. Muħaşşal-ı ma‘nâ demek olur ki şiddk u şiddik ya‘nî Hazret-i Resûl ve Hazret-i Ebû Bekir mağârada oldukları hâlde görünmediler. Küffâr tâ‘ifesi a‘mâ olup görmediler. Hâlbuki keferi tâ‘ifesi mağârada kimesne yok zann idüp mağârada bir ahd yokdur ve bu mağâraya aslâ kimesne girmemişdür dirlerdi.”(131^b-132^a)

Kasidenin 96. beytinde geçen ‘Ad ve İrem kelimelerini açıkladıktan sonra şu kıssaya yer verilmiştir:

“Rivâyet olunur ki ‘Ad’uñ iki oğlı var idi. Birisi Şeddâd ve birisi Şedîd idi. Andan soñra Şedîd nâm-ı kuvvet olup emr aña tefvîz olunup cemî‘-i dünyâya hüküm idüp vâlî-i memleket oldu. Tuħfetu’s-Selâm ismiyle müsemma olan kitâbda zıkr olunur ki tamâm-ı dünyâ anuñ üzerine musallağ olan üç kişidür. İki Müslümân ve birisi kâfirdür. Müslümân olanuñ birisi Hazret-i Süleymân ‘aleyhi’s-selâmdur. Ve birisi daħı Zulkarneyn’dür. Bunuñ nübüvvetinde ihtilâf eylediler ammâ şâlih ve zâhid ve ‘âbid kişi olduğında ittifâğ eylemişlerdür. Ve kâfir olan Şeddâd ibn ‘Ad’dur. Bu daħı bunlar gibi cemî‘-i dünyânıñ hükûmetine mâlik olmuşdur. Günlerde bir gün bunuñ yanında cenneti vaşf idüp zıkr eylediler. Vaşfını işitdügi gibi emr idüp baña ol cenneti vaşf eyledüğünüz gibi anuñ mişlini ve aña memâşil binâ idüñ diyü emr eyledi. Ba‘dehu ba‘zı şahârîde İrem adlu ‘adeni üç yüz yılda binâ eylediler.”(154^a)

Yahyâ b. Abdullâh'ın *Kasîde-i Bürde* şerhinde bir diğer önemli husus metinde yer alan soru-cevap kısımlarıdır. Bu kısımlarda “eger su’âl olursa” ifadesi ile soru sorulmuş, “cevâb budur ki” ifadesi ile de bu soruya cevap verilmiştir. Bazı bölümlerde cevap kısmı “el-cevâb” ifadesi ile başlamaktadır. Bu kısımlar, tüm beyitlerde olmasa bile bazı beyitlerde karşımıza çıkar. Şârih, metnin içinde geçen bir ifade, kelime veya gramatik bir yapı ile ilgili ihtilafli konular hakkında görüşünü bu kısımlarda belirtir. Kasidenin 2. beytinin şerhinde *ve ev medda* ifadesinin neden *vâv* ile başladığı ile ilgili şu açıklama yapılmıştır:

“Eger su’âl olursa bu ma’nâ hasen ü vâzih ammâ lâyiğ olan bu idi kim ve ev medda (وأومض) didüğü vâv ile irâd olunmayup ev ile gerek idi. Zîrâ kim terdîd için bu sûretde ma’nâ yoktur. Ve dahî cihet-i bâ’ise delâlet ider bir şey’ yoktur. Zîrâ kim ahîbbâyı tezekkür muqaddem gibidür. Ve ahîrini a’nî Kâzime ve İzam didüğü kavli sebep ve ahd menziline kılmak vâv ile haml eylesinüñ ma’nâsı yoktur. Cevâb budur ki bu mezkûr ev terdîd kabîlindendür. Zîrâ kim nükte burada ikisinüñ şiddetü’-teşâkına ve kuvve-i iştibâkına tenbîhdür. Ya’nî murâd olan bi-eyyi sebep kân murâd olan habîbüñ tezekkürine sebep habîbüñ menzili ve mekânî cânibinden bir şey’üñ zuhûridür. Gerek Kâzîme tarafından olunsun ve gerek İzam cânibinden olsun bu cümleden garaz Hazret-i Resûl’dur.”(15^a-15^b)

Buna bir başka örnek de kasidenin 4. beytinin şerhinden verilebilir. Şârih burada *münsecimin* ve *muztarimi* kelimelerini açıkladıktan sonra kalbin yakıcılığı ile ilgili şu açıklamayı yapmıştır:

“Eger su’âl olursa insicâm-ı ‘ayn didüğü hubbı izhâr eylemekde bir emr-i celîdür, burada şübhe yoktur. Fe-ammâ iztirâm-ı kalb didüğü küllî hafîden hafîdür. İnkîtam-ı ‘aşk ne vechle taşavvur olunmak kabîldür. el-Cevâb ‘aşk âtesine düşen kalb dahî taşavvura edilledür. Zîrâ kim kuvvet-i beşeriyye şabra tâkat getüremez. Huşûşen insân bir şey’i muhabbet-i külliye ile muhabbet eylese dâ’imâ dilinden ve gözünden gitmeyüp bi’z-zarûrî tezekkür idüp ef’âline hariş olup her levme kâ’îl olur ve dâ’imâ ma’sûkuñ etrâfında dolandır.”(21^a)

Şârih, bazen konu hakkında daha ayrıntılı bilgi vermek için “bil” veya “bil ki” anlamına gelen “i’lem” (اعلم) ifadesini kullanmıştır. Bu ifadeden sonra şârih, kimi zaman kendi fikrini belirtmiş kimi zaman anlamı desteklemek amacıyla âlimlerden alıntılar yapmıştır. Yahyâ b. Abdullâh, kasidenin 4. beytinin şerhinde aşkın ne ifade ettiği ile ilgili şöyle bir açıklama yapmıştır:

“i’lem

Erbâb-ı tarîkat ve aşhâb-ı haqîkat katında hubb ya'nî 'aşk nedür çok kavîl dimişlerdür. Cümleden biri kıdve-i erbâb-ı sülûk olan Hazret-i Bâyezîd-i Beştâmî kâdresullâhu sırrahu'l-'azîz buyurırlar ki muhabbet kendü nefsinden çoğı az itmekdür ve maḥbûbından az nesneyi çok itmek. Ve ba'zılar buyurdılar her nesne' ki seversin hibe eylemekdür. Hattâ senüñ için bir nesne bâkî kalmaya. Nitekim Haḫ sübhâne ve te'âlânüñ âyet-i kerîmesinde لَنْ تَتَّالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ
²¹ *tefsîrinde beyân olunmuşdur. Şâriḥün bu bâbda çok tafşîl yazmışlardur.*" (21a)

Şerh metninde yukarıda örnekleri verilen uygulamalar dışında kelimenin hem Türkçe hem de Arapçadaki karşılığının verilmesi; kelimenin okunuşu, kelimedeki bulunan hareke ve harflerin özelliği, kelimenin etimolojisi, sarf, nahiv ve i'râb yönünden incelenmesi gibi birçok uygulama mevcuttur. Ancak çalışmanın hacmini aşacağı için bunların örneklerine yer verilmemiştir. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi doktora tez çalışmamızda verilecektir.

SONUÇ

Büsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'si, birçok mütercim ve şâriḥ tarafından tercüme veya şerh edilmiştir. Müelliflerin hem Hz. Peygamber'in şefaatine mazhar olmak hem de O'na duyulan sevgi ve muhabbeti göstermek amacıyla yazdıkları bu eserlerin birçoğu günümüze kadar ulaşmıştır. Bu çalışmada, Türk edebiyatında Büsîrî'nin *Kasîde-i Bürde*'sine yapılmış şerhlerden biri olan Yahyâ b. Abdullâh'ın *Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr* adını verdiği eser incelenmiştir.

Çalışmanın neticesinde Yahyâ b. Abdullâh'ın hayatı ile ilgili henüz kesin bilgilere ulaşılamamıştır. Eserin elde bulunan üç nüshasından hareketle, şâriḥin I. Ahmed devrinde yaşadığı, Mısır'da defterdarlık yaptığı ve eseri ömrünün son yıllarında yazdığı anlaşılmaktadır. Eldeki nüshalardan eserin 1013/1604 tarihinde yazıldığı tahmin edilmektedir. Metinden hareketle, şâriḥin *Kasîde-i Münferice*'yi şerh ettiği bir başka eseri tespit edilmiştir. Böylelikle Yahyâ b. Abdullâh'ın şimdilik bilinen iki eseri olduğu kesinlik kazanmıştır.

Bu çalışmada eser, şerh metodu bakımından incelenmiştir. Bu incelemeye göre şâriḥin şerh metodu özetle şöyledir: Şâriḥ, şerhe öncelikle şerh ettiği beyti özetleyip sonraki beyit hakkında bilgi vererek başlamıştır. Daha sonra kaynak metnin kelimeleri tek tek tahlil edilip varsa kelimeler hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler kimi zaman gramatik kimi zaman anlama dayalı bilgiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte kaynak beytin

²¹ "Allah yolunda sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz." Âl-i İmrân 3/92.

muhtevasına veya tahlil edilen kelimeye bağılı olarak kıssa ve rivâyetlere başvurulmuştur. Ayrıca şerh edilen beyti daha fazla detaylandırmak adına ayet ve hadis iktibasları; hadis kaynakları ile tasavvufî, edebî, gramatik eserler ve çeşitli sözlüklere sıkça başvurulmuştur. Şerhte ihtilafı olan konularda soru-cevap şeklinde açıklamalar yapılmıştır. Her beytin sonunda Türkçe ve Farsça manzum tercüme yer verilmiştir. Bu tercümelerden Farsça olanı birçok *Kasîde-i Bürde* tercüme ve şerhine de kaynak olan Hâfız Şerefî'nin tercümesidir. Yazma Bağışlar ve Çelebi Abdullah nüshalarının derkenarlarında ayrıca Le'âli'nin manzum tercümesine ait bölümler de yer almaktadır.

Bu şerh metodu bize gösteriyor ki Yahyâ b. Abdullâh'ın eseri, *Kasîde-i Bürde*'ye yapılan şerhler içinde en hacimli ve ayrıntılı şerhlerden biridir. Geleneksel şerh metodu başlığı altında mufassal bir şerh olarak değerlendirebileceğimiz bu eserin, *Kasîde-i Bürde* çalışmalarına katkı sağlamasını temenni etmekteyiz.

KAYNAKÇA

- AK, Murat (2019). *Şair ve Peygamber-Na't Geleneğinde Hz. Peygamber İmgesi*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- AY, Alper (2022). "Türk Şiirinin Ufku: Hz. Peygamber". *Siyer Araştırmaları Dergisi*, S.13, s. 89-110.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin (2017), *Bûsîri'nin Kasîde-i Bürde'sinin Geçmişten Günümüze Türkiye Toplumunu Üzerindeki Akademik, Sosyal ve Dinî Etkileri*. Program Kodu: 1002. Proje Nu: 215K398. TÜBİTAK SOBAG-Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Destek Grubu. (Proje Yürütücüsü: Bünyamin Ayçiçeği). İstanbul.
- , (2020) *Necîb Efendi'nin Kasîde-i Bürde Şerhi Muhtasar Tevessül (İnceleme-Tevessülle Karşılaştırma-Metin)*, İstanbul: DBY Yayınları.
- CEYLAN, Ömür (2015). *Böyle Buyurdu Süfi-Tasavvuf ve Şerh Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2010), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- ECE, Selami (2015), *Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri (1-2)*, Erzurum: Eser Basım Yayınları.

- GÜLEÇ, İsmail (2009), “Dağılmış İncileri Toplamaya Yardım Etmek: Şerh Tasnifi Meselesine Küçük Bir Katkı”, *Journal of Turkish Studies*, C. 4, S. 6, s. 213-230.
- GÜLEÇ, İsmail (2018). *Şiir, Şair ve Peygamber*. İstanbul: Ötüken.
- KARA, İsmail (2021). *İlim Bilmez Tarih Tanımaz-Şerh ve Haşiye Meselesine Dair Birkaç Not*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KAZAN, Ramazan (2021), “Üslûp Açısından Mehmed B. Halil’in Türkçe Kaside Bürde Şerhi”. *Tokat İlmîyat Dergisi*, C.9, S.1, s. 301-322.
- KILIÇ, Atabey (2007), “Dağılmış İncileri Toplamak: Şerh Tasnifi Denemesi”, *Prof. Dr. Abdülkadir Karahan Anısına I. Uluslararası Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu*, (İstanbul: İBB, 2008), C.1, s. 363-369.
- KORTANTAMER, Tunca (1994), “Teori zemininde metin şerhi meselesi”, *EÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 8, s. 1-10.
- Mehmed Süreyya (1996), *Sicill-i Osmanî* (Haz. Nuri Bayraktar), C. 5, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- MERMER, Kenan (2020), *Klâsik Şerh Geleneğinde Üslûp Kasîde-i Bürde Örneği*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- SALMANİ, Milad (2023), “Türkçe Bürde Nüshalarının Ayrılmaz Bir Parçası: Hâfız Şeref’in Farsça Kasîde-i Bürde Tercümesi”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 31, S. 31, s. 477-519.
- SARAÇ, M.A. Yekta (2006), “Şerhler” *Türk Edebiyatı Tarihi* (ed. Talat Sait Halman ve diğerleri), c. 2, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 121-32.
- ŞAHİN, Ebubekir S. (2001)“Le’âlî’nin Kasîde-i Bürde Şerhi İle İlgili Bir İntihal”. *Türkoloji Dergisi*, C. 14, S. 1, s. 263-269.
- ŞAHİN, Ebubekir Sıddık (1997), *Kasîde-i Bürde’nin Türkçe Şerh ve Tercümeleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Şemseddin Sami (2015), *Kâmûs-i Türkî* (Haz. Paşa Yavuzarslan), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ŞENER, Halil İbrahim (1986). “Türk Divan Edebiyatında Na’t ve Bazı Na’t Mecmu’aları”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 3, s. 147-160.

- TARLAN, Ali Nihad (1937), *Metinler Şerhine Dair*, İstanbul: Sühulet Basım Evi.
- TÜRKOĞLU, Serkan (2023), “Ali bin İsmâil Babadağı'nın Manzum Kasîde-i Bürde Tercümesi”, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 13, s. 374-397.
- Yahyâ b. Abdullâh, *Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, 5515.
- , *Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Çelebi Abdullah, 308.
- , *Tercümetü'l-Esrâr fî Medhi Seyyidi'l-Ebrâr*, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi, 15 Hk 1107.
- , *Şerh-i Kasîde-i Münferice*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, H. Hüsnü Paşa, 1035.
- , *Şerh-i Kasîde-i Münferice*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Laleli, 3657.
- YAZAR, Sadık (2011), *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- YENİTERZİ, Emine (1993). *Divan Şiirinde Na't*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- YILDIZ, Fatih (2020), *Kasîde-i Bürde Tercümeleri İmam Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'sinin 19 Tercümesi ve Bir Şerhi*, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- YILMAZ, Ozan (2007), “Klâsik Şerh Edebiyatı Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, S. 9, s. 271-304.
- YÜKSEL, Mustafa Ramazan (2022), “İskilipli Abdülkâdir bin İsmail'in Kasîde-i Bürde Şerh”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S.1, s. 348-365.

ÇEVİRİM İÇİ KAYNAKLAR

- ÇİÇEKLER, Mustafa (2006), “Na't”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nat#1> [E.T.:23.01.2024].
- DEMİRAYAK, Kenan (2001), “Kasîdetü'l-Bürde”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kasidetul-burde--kab-b-zuheyir> [E.T.:23.01.2024].

- KAYA, Mahmut (2001), “Kasîdetü'l-Bürde”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kasidetul-burde--busiri> [E.T.:23.01.2024].
<https://kuran.diyanet.gov.tr/Tefsir/> [E.T.: 24.01.2024].
- SAVRAN, Ahmet (2001), “Kâ'b B. Züheyr”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kab-b-zuheyr> [E.T.: 06.01.2024].
- ŞENSOY, Sedat (2010) “Şerh”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/serh#1> [E.T.: 23.01.2024].
- TOKER, Bilge İlhan (2022), “Divân-ı Nuût-ı Salâhi”, *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-i-nuut-i-salahi-tees-1957>. [E.T.: 02.01. 2024].
- UZUN, Mustafa İsmet; ÖZCAN, Nuri (2006), “Nazîm”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nazim--divan-sairi> [E.T.:23.01.2024].